

IOAN MAIORESCU PROFESOR DE ISTORIE LA IAȘI (1842—1843)

V. CRISTIAN

În activitatea profesorală a lui Ioan Maiorescu, șederea la Iași — oraș de care este atât de legat numele fiului său, Titu — reprezintă doar o perioadă limitată, mai puțin de un an. Ea ne apare totuși deosebit de interesantă, atât prin intensitatea preocupărilor, cât și prin posibilitatea pe care o oferă de a înțelege mai bine personalitatea cărturarului și mediul în care și-a desfășurat el activitatea.

Despre această perioadă, informațiile cele mai ample le oferă I. Maiorescu însuși în scrisorile pe care le adresează prietenului său, Gh. Bariț¹. Pe baza lor a fost ea reconstituită, pe scurt, în monografia care i-a fost consacrată cu prilejul centenarului nașterii sale². Relativ puține date, editate sau inedite, au fost introduse ulterior în circuitul științific. Arhivele oferă însă informații prețioase. În bună parte la ele am făcut apel pentru a reconstitui activitatea pe care, în calitate de profesor de istorie, a desfășurat-o Ioan Maiorescu la Iași.

Interesul cărturarului pentru capitala Moldovei este mai vechi. Începuturile datează probabil din perioada studiilor. Dovada o constituie volumul al VIII-lea din „Biblioteca Românească”, în care apare colaborator pentru prima dată Ioan Maiorescu. Principala sa contribuție este continuarea *Istoriei Românilor*, prelucrată mai întâi de Damaschin Bojincă, tradusă apoi după Goldsmith de Gh. Ciuraru și C. Lecca³. A trecut însă aproape neobservată existența unui *Dialog între un italian și un român*⁴, semnată doar cu inițialele I.T., indiscutabil deci Ioan Trifu (devenit după trecerea munților Maior sau Maiorescu). Or, acesta este precedat de un *Dialog între doi români, unul muntean și altul moldovean*⁵ și, între aceiași, un *Dialog despre literatura românească în Moldavia*⁶. Felul în care sînt ele dispuse, ca și stilul permit ipoteza că toate trei au fost scrise de același autor. Chiar dacă I. Maiorescu nu a scris decât materialul semnat cu inițiale, el a trebuit să se inspire din cele care îl preced. Dintre acestea, *Dialogul despre*

¹ George Bariț și contemporanii săi, I. Coord. Ștefan Pascu și Iosif Pervain, Ed. Minerva, 1973, p. 253—267.

² N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu. Scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui, 1811—1911*, București, 1912, p. 49—54.

³ V. Cristian, *Opera istorică a lui Damaschin Bojincă, Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, s. III, a. Istorie, XVII (1971), fasc. 1, p. 55.

⁴ „Biblioteca Românească”, VIII (1834), p. 33—38.

⁵ *Ibidem*, p. 25—29.

⁶ *Ibidem*, p. 29—33.

literatura românească manifestă o deosebită prețuire pentru școlile din Moldova, îndeosebi pentru Academia Mihăileană⁷.

După stabilirea la Craiova a urmărit, se pare cu multă atenție, viața culturală din Iași. În 1840 primea „Dacia literară”⁸, iar puțin mai târziu se referea la M. Kogălniceanu ca la o personalitate cu o activitate bine cunoscută⁹. Probabil neplăcerile pe care le-a avut din partea conducerii i-au trezit dorința de a obține un post la Iași¹⁰. Aceasta avea să se realizeze în 1842.

Ca urmare, probabil, a unor manifestări politice ale lui Maiorescu¹¹, care mai nemulțumise oficialitatea și prin criticile aduse unor aspecte ale vieții culturale din Țara Românească¹², cărturarul a fost îndepărtat la 6 martie 1842 din postul de profesor și inspector școlar din Craiova, stabilindu-se pentru scurtă vreme la Brașov. În toamna aceluiași an a trecut ca profesor la Seminarul de la Socola.

Detaliile stabilirii lui Ioan Maiorescu la Iași nu ne sînt decît parțial cunoscute. Este probabil că un anumit rol a revenit aici lui Gh. Asachi. În 1842, după cum ne informează publicația oficială a vremii, „Epitropia învățăturilor publice, către care s-au adăos studiile ecclesiastice, au făcut o reformă în organizația Seminariei Veniamine, cerută de scopul înființării sale”. Viitorii preoți urmau să capete „o învățătură potrivită cu trebuințele poporenilor și cu însăși poziția lor”¹³. A fost numit un nou rector, Filaret Scriban¹⁴, și au fost aduși profesori noi, printre care Ioan Maiorescu.

În adresa pe care Epitropia o trimitea „D. Ioanu Trifu-Maior”, se arată că „pe temeiul atestatelor ce ai înfățișat, prin care să mărturîsc a D(um)itale cunoștințe în obiectele filosofice și alte vrednice de laudă însușiri ce derează din principiile sf. religii ortodoxe potrivit cu cererea D(um)ita>le”, Epitropia te rînduiește la Seminaria Veniamină profesor de istorie, retorică și de aplicatie la facerea cuvintelor bisericești”. Conform uzanțelor, i se atrăgea atenția că „această însărcinare vei fi D(um)nea>ta dator a o purta cu p(ă)zirea legilor academice și acelor spețiale ale Seminariei și a instrucțiilor date de Epitropie și după programa învățăturilor”. O dovadă a prețuirii arătate noului profesor era leafa sa relativ ridicată (4800 de lei), a doua după aceea a rectorului, la care se mai adăugau de la Seminar „lăcuință, încălzire și luminare, precum și vîpt”¹⁵, și acestea într-o cantitate mai mare decît a celorlalți profesori¹⁶.

Nu știm exact de cînd datează numirea, actul fiind păstrat în ciornă¹⁷. Dintr-un jurnal al Epitropiei, rezultă însă că el a venit din Transilvania la 1 sep-

⁷ Articolul confirmă că aceasta a început să funcționeze din 1834: „mai cu samă după ce s-au fundat și s-au rădăcat Academia la Iași, carea doară în acest an s-au și deschis” (*Ibidem*, p. 30).

⁸ George Bariț și contemporanii săi, p. 236 (scrisoarea din 18 iunie).

⁹ *Ibidem*, p. 242 (9 decembrie 1840).

¹⁰ „Dacă Aaron [Florin] va merge la Iași, eu mă car după el” (*Ibidem*, p. 247, scrisoarea din 4 februarie 1841).

¹¹ N. Bănescu și V. Mihăilescu, *op. cit.*, 47—48.

¹² *Ibidem*, p. 22 și urm.

¹³ „Buletin Foaie oficială”, X (1842), p. 333.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Arhivele Statului București, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Moldova, D. 182/1842, f. 9 v.

¹⁶ *Ibidem*, f. 17. În afară de lemne, carne, pline și luminări, erau prevăzute alimente pentru perioadele de post (prevedere firească pentru un profesor de seminar), ca și 40 de vedre de vin pe an.

¹⁷ La 9 august 1842, un raport al Epitropiei vorbea despre numirea noilor profesori (Gh. Adamescu, *Istoria seminarului „Veniamin” din Iași (1803—1903)*, București, 1904, p. 22). În raport sau în transcrierea sa s-a strecurat însă o greșală, pentru „istoria universală și a patriei” aparînd ca profesor D. Lăzărescu. În actul de numire al acestuia figurează însă numai gramatica românească, geografia și logica (Arh. St. Buc., M.C.I.P. Moldova, D. 182/1842, f. 9 v).

tembrie, ceea ce a determinat și hotărârea de a i se plăti „analogul lefii” de la această dată, „spre întîmpinarea cheltuielii călătoriei” și nu de la 1 octombrie conform regulilor bugetare¹⁸ și cum se specifica în actul de numire¹⁹.

Așadar, cărturarul care renunțase la rangul preotesc pentru a se consacra învățămîntului laic, devenise profesor la un așezămînt care avea drept misiune pregătirea preoților. Pentru a înțelege exact sensul acestei opțiuni, este necesar să ne oprim pe scurt asupra învățămîntului de la Socola, îndeosebi asupra locului istoriei.

Seminarul de la Socola este cea dintîi școală mai înaltă în limba română din Principate²⁰. Ea era destinată să pregătească preoți, dar ceea ce atrage atenția de la început este ponderea însemnată a disciplinelor laice. Printre cele mai importante figurează istoria universală. Prezența sa este firește legată și de necesitățile pregătirii teologice, dar se aveau, de asemenea, în vedere necesitatea și avantajele cunoașterii vastei experiențe umane.

Situația exactă a predării istoriei la Seminarul de la Socola în primii ani de activitate ai acestuia nu se poate stabili în mod detaliat. Focul din 1827 a distrus arhiva Mitropoliei inclusiv actele referitoare la Seminar, căzut pradă în anul următor unui alt incendiu, care i-a mistuit și arhiva proprie²¹. Cîteva informații, editate sau manuscrise, ne oferă totuși date prețioase în această privință.

Două din ele provin de la personalități strîns legate de activitatea seminarului. Una aparține chiar întemeietorului acestuia, Veniamin Costache. Referindu-se în testamentul său la reunirea elevilor la Socola, el arată că „le-am așezat profesori de gramatică românească și latină, de caligrafie, aritmetică, istorie universală (subl. ns.), logică, filosofie și retorică”²². Istoria universală figurează printre obiectele predate de la început și într-o însemnare pe care o făcea în 1836 primul profesor al Seminarului, Ioan Alboteanu²³. Ambele afirmații sînt făcute însă la multă vreme după întemeierea Seminarului. Alte informații nu enumeră istoria printre obiectele predate aici imediat după 1803. Cert este că în 1808 istoria figurează printre disciplinele de învățămînt. În instrucțiunile pentru examenul public, se arată că „ucenicii din clasă III să întreabă din retorică, logică, și bogoslovie, iară moralul, istoria (subl. ns.) și gheografia, pentru scurtare, vor fi rînduite pentru altă dată”²⁴. Nu este exclus ca această poziție a istoriei să se datoreze faptului că ea nu a fost introdusă chiar de la început. Oricum, ea figurează în clasa a III-a, trebuind precedată de studierea altor obiecte; situație care se repetă și mai tîrziu. În mod normal, elevilor reușiți în 1803 trebuia să li se asigure unele cunoștințe preliminare înainte de a trece la studierea unor obiecte mai pretențioase cum este istoria universală.

După 1812, istoria universală apare constant printre obiectele de bază din Seminar. La examenul din 1815, un școlar spunea că în cei doi ani de cînd învăța și-au putut face „o idee”, printre altele, de „istoria profană”²⁵. Se pare chiar că există o preocupare de a dezvolta simțul istoriei în legătură cu sentimentul național. Într-un discurs adresat domnitorului în 1815, în care se arăta, probabil din rațiuni tactice, apropierea ce există între greci și români, un elev sublinia că aceștia din urmă sînt „vița nepieritoare” a romanilor care au ajuns „la această țară a dacilor”. Într-o manieră care avea să fie dezvoltată de generația pașoptistă, ideea latinității era îmbinată cu aceea a prețuirii faptelor de

¹⁸ Arh. St. Buc., M.C.I.P. Moldova, D. 182/1842, f. 3.

¹⁹ *Ibidem*, f. 9 v.

²⁰ În legătură cu începuturile acestui așezămînt, în afara lucrărilor mai vechi ale lui C. Erbiceanu, *Istoria Seminarului Veniamin, Iași, 1805 și Gh. Adamescu, op. cit.*, vezi mai recent aprecierile lui N. A. Ursu, *Gramatica românească a lui Ioan Alboteanu, Limba română, XIII (1964), nr. 1.*

²¹ C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 39.

²² Gh. Adamescu, *op. cit.*, p. 47.

²³ N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 53.

²⁴ Arhivele Statului Iași, Fond Documente, P. 334/3.

²⁵ C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 37.

arme din evul mediu, citindu-se episodul pedepsirii polonilor înfrinți de Ștefan cel Mare²⁶. Mărturia cea mai limpede în privința planului de învățământ este însă un atestat dat unui absolvent în 1818 (urmase din 1813 pînă în 1818), în care, printre obiectele urmate, figurează „istoria de obște”²⁷.

În privința conținutului acestei discipline, dispunem de o mărturie deosebit de interesantă. În fondul de manuscrise românești al Bibliotecii Academiei R.S.R., se păstrează o *Istorie de obște*²⁸. Manuscrisul a fost donat în 1904 de Titu Maiorescu²⁹ și a fost semnalat într-un studiu de N. A. Ursu³⁰. Că este vorba de un material didactic rezultă limpede dintr-o însemnare făcută la sfîrșit, cu scopul declarat al evitării pierderii unei scrieri pe care posesorul ei o va fi considerat foarte importantă: „Această carte ce să numește istorie de obște a lumii iaste dreaptă a mea, pre care sîngur cu mîna mea cu multă osîrdie am scris-o fiind atunce în seminariul Socola ucenic”³¹. Copierea întregului curs era o practică obișnuită în lipsa manualelor tipărite. Momentul copierii se poate stabili cu aproximație. La sfîrșitul amintitei însemnări figurează data 20 mai 1824. Or, cursurile la seminar s-au întrerupt din 1821. Ele mai figurează însă întrerupte anterior ca urmare a tulburărilor din 1819³² (nu au fost reluate, cu ajutorul profesorilor transilvăneni aduși de Asachi, decît pentru trei luni înainte de a se întrerupe din nou³³). Manuscrisul nu poate fi deci decît anterior anului 1819. Data și caracterul său didactic sînt întărite de denumirea sa, „istorie de obște”, identică cu aceea întîlnită în amintitul atestat din 1818.

Manuscrisul face o expunere a evenimentelor de la „zidirea lumii” pînă la răscoala lui Spartacus și războiul cu pirații, cînd se întrerupe brusc, poate tocmai în legătură cu evenimentele din 1819. Prezentarea este destul de amplă, ea făcîndu-se pe 662 de pagini. Un spațiu important este rezervat grecilor și, mai ales romanilor.

Manualul nu constituie o creație originală. Preocupările de istorie universală la noi pînă în acel moment erau numeroase³⁴, dar ele nu ajunseseră încă la un nivel care să permită o contribuție proprie de ansamblu. De altfel, efortul esențial al investigației istorice s-a îndreptat în mod necesar spre trecutul național. Profesorul de la Socola a apelat la un procedeu întrebuițat și în cazul altor discipline, acela al traducerii.

Scrierea întrebuițată în acest scop este o *Allgemeine Weltgeschichte für denkende und gebildete Leser. Nach Eichhorns, Galletts und Nemers Werken bearbeitet* a lui J. B. Schütz, a cărei primă ediție apărea la Viena în 1805. Utilizarea ei ne-a fost sugerată de o precizare din introducere, în care se spunea că „noi vom împărți istoria de obște în opt tomuri”³⁵, tot atîtea cît are lucrarea istoricului austriac. Presupunerea noastră era întărită de faptul că volumul al VIII-lea (singurul aflat la Biblioteca Centrală Universitară din Iași) începea cu data indicată și în manuscrisul de la Socola, 1740. Scrierea lui Schütz a devenit o raritate bibliografică și numai după mai multe investigații în biblioteci din țară și străinătate am reușit s-o depistăm în fosta bibliotecă a Colegiului Unitarian din Cluj-Napoca, păstrată azi la Biblioteca Filialei Academiei R.S.R. de aici³⁶.

²⁶ *Ibidem*, p. 46—47.

²⁷ Arh. St. Iași, Fond Documente, P. 61, nr. 14

²⁸ B.A.R.S.R., Ms. rom. 2791, f. 5—336.

²⁹ *Ibidem*, f. 1.

³⁰ N. A. Ursu, *op. cit.* Tot N. A. Ursu ne-a pus la dispoziție și microfilmul acestui manuscris. Îi aducem și aici mulțumirile noastre.

³¹ B.A.R.S.R., Ms. rom. 2791, f. 337.

³² Biblioteca Centrală Universitară Iași (în cont. B.C.U.I.), Ms. VI—68, f. 83.

³³ „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, III (1840), p. 255.

³⁴ P. Cernovodanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine au XVIIe et XVIIIe siècles*, *Revue Roumaine d'Histoire*, IX (1970), p. 677—697; X (1971), p. 293—312; 715—728.

³⁵ B.A.R.S.R., Ms. rom. 2791, f. 8 v.

³⁶ Cota U 70 506.

Se pare totuși că lucrarea se bucura de o largă răspîndire la începutul secolului trecut. Pornind de la istoricii menționați în titlu, Schutz încercase să dea o scriere care să constituie o soluție de mijloc între scrierile de vulgarizare a istoriei și cele care erau destinate savanților.

Manuscrisul de la Socola reproduce în întregime tomul I și cea mai mare parte din tomul al II-lea (care mergea pînă la Augustus). Este, de fapt, perioada căreia i s-a acordat cea mai mare atenție la începuturile învățămîntului nostru istoric, antichitatea avînd mai multă vreme principală pondere, după cum vom vedea și în cazul lui Ioan Maiorescu.

Autorul acestui prim curs este mai greu de stabilit. Cea mai plauzibilă ni se pare ipoteza formulată de N. A. Ursu, aceea că el ar fi Ioan Alboteanu³⁷. Pînă la 1819 acesta a fost principalul profesor, predînd mai multe materii. Apoi, el își făcuse studiile la Cernăuți, unde lucrarea unui istoric austriac trebuia să fie cunoscută.

Profesorul de la Socola a urmat îndeaproape textul german. Face totuși la început cîteva considerații personale în *Cuvînt înainte*, după cum procedează și la unele schimbări în text, pe care, în unele cazuri, îl amplifică sau îl prescurtează. El pornește de la importanța istoriei și necesitatea cunoașterii ei, stabilind o legătură între dezvoltarea istoriei ca evoluție umană și aceea a istoriei ca disciplină. „Cu cît mai mult s-au deschis și s-au lărgit cîmpii istoriilor lumesti“, se spune în primul paragraf din *Cuvînt înainte*, „cu atît mai sîmțită și mai de obște s-au făcut trebuința de a întreba pe marea învățătoarea întîmplărilor“³⁸. Istoria îi apare astfel în sensul ciceronian de „magistra vitae“. Importanța ei este accentuată în continuare. Ca și la Grigore Ureche sau Samuil Micu, cunoașterea istoriei apare ca o condiție a însăși existenței umane, „spre deplinătatea ființei cuvîntătoare“. Avînd în vedere „lipsa trebuitoarelor mijlocuri de la care atîrnă lesnirea tipăririi în minte a obiecturilor în această nemărginită știință cuprinsă“, spune în continuare profesorul de la Socola, „am hotărît ostenitoare mîini tîlmăcirii istoriei de obște a le afierosi“³⁹. Ca și odinioară Miron Costin, cu *De neamul moldovenilor*, el face cunoscute îndoilele pe care le-a avut în legătură cu posibilitatea realizării unui asemenea plan. „Așteptărilor a răspunde foarte greu iaste“, spune referindu-se la dificultățile obiectului, adăugînd apoi la „socotința“ lui „încă și oareșcare sfială față de duhul vremii de acum“. Dar, continuă el motivîndu-și inițiativa, „datoria chemării și vederata sporire a cetitorilor în înaintarea și dezvoltarea colțului înțălegerii [...] mi-au însuflețit îndrăzneala“⁴⁰. Reluîndu-se o idee din Schütz, se consideră că scopul istoriei este „să dezvolvească ale sale mări zugrăviri cu nevedit adevăr“⁴¹. Atrage atenția, de asemenea, concepția evoluționistă pe care o preia profesorul unei școli teologice, subliniind în încheierea *Cuvîntului înainte* că expunerea istorică trebuie să se facă „puind pre om înainte cu începere de la cea mai de gios treaptă a ființei sale pînă la cele mai iscusite puteri ale sufletului lui, cu toate osăbitele lui stări“⁴².

În continuare, cursul urmează îndeaproape pe Schütz. Într-o interesantă introducere se realizează o bună sinteză a unor principii metodologice. Se precizează obiectul istoriei universale, sînt arătate izvoarele ei, atît cele scrise, cît și cele nescrise. Se subliniază apoi necesitatea criticii și sînt prezentate științele ajutătoare, insistîndu-se asupra geografiei și cronologiei. După ce se prezintă diferitele obiecte posibile ale istoriei, se insistă asupra folosului ei pentru diferitele categorii sociale, chiar dacă se începe cu afirmația că el „este așa de

³⁷ N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 46. Mai recent, N. A. Ursu nu exclude posibilitatea ca el să fie unul din dascălii transilvăneni care au funcționat în această perioadă la Seminarul de la Socola.

³⁸ B.A.R.S.R., Ms. rom. 2 791, f. 5.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 5—5 v.

⁴¹ *Ibidem*, f. 5 v.

⁴² *Ibidem*.

minunat cît nu are trebuință de dovezi⁴³. În sfîrșit, este prezentată periodizarea, care are la bază îndeosebi evenimentele politice, dar încearcă să nu contravină periodizării religioase, motiv pentru care, spre deosebire de istoricii umaniști și iluminiști, ultima parte a antichității este prezentată ca o etapă comună cu primele secole ale evului mediu.

Raportul între istoria sacră și istoria profană prezintă interes și în expunerea propriu-zisă. În numeroase sinteze ale vremii, cea dintîi avea un loc deosebit de important, fiind uneori prezentată aparte, ca o primă etapă a istoriei generale. Și în manualul de la Socola expunerea începe cu zidirea lumii și continuă cu evenimentele biblice. Această expunere este însă foarte succintă și întreruptă de relatarea evenimentelor istoriei profane. În mai multe rînduri, manuscrisul rezumă chiar expunerea din Schütz. Nu trebuie să uităm însă că în Seminar se preda și istoria sacră.

Predominantă este istoria politică. Atrage totuși atenția interesul pentru istoria socială, juridică, pentru civilizație și științe, domenii cărora li se consacră un spațiu important. Cînd necesitatea condensării expunerii o cere, se procedează totuși mai degrabă la o restrîngere din această parte decît din istoria politică.

Spațiul geografic la care se referă această „istorie de obște a lumii” este, în general, cel obișnuit pentru istoricii europeni pînă la Voltaire. Se au în vedere popoarele din Orientul antic și din bazinul mediteranean. Unele paragrafe privesc totuși și alte regiuni. În legătură cu scîtții se face o referire și la regiunile noastre; este interesant că se vorbește cu acest prilej de Moldova, Muntenia și Transilvania ca de entități politice distincte, fără a se ține seama de situația lor de dependență din acel moment⁴⁴. Sînt avute în vedere și regiuni îndepărtate; două capitale sînt consacrate Indiei și Chinei.

Am insistat asupra acestui moment pentru că el dezvăluie sarcinile pe care și le propusese învățămîntul istoric de la Socola în prima perioadă de existență a seminarului și ne permite să apreciem mai exact activitatea desfășurată mai tîrziu aici de Ioan Maiorescu. Se poate spune că elevilor li se asigura un volum relativ amplu de cunoștințe istorice, într-o manieră sistematizată. Firește, în condițiile amintite, nivelul învățămîntului rămîne modest; modeste sînt însă toate începuturile. Avînd limitele inerente pionieratului, cursul la care ne-am referit are și incontestabilele merite ale acestuia.

Din păcate, activitatea Seminarului a fost întreruptă pentru multă vreme după 1821. Ea a fost reluată după reorganizarea învățămîntului în deceniul patru al sec. al XIX-lea. În 1833 se făcea o publicație pentru a se aduna elevi la învățătură⁴⁵. Nu dispunem însă de date pentru a putea preciza care a fost situația învățămîntului istoric în primii ani după redeschiderea cursurilor; cu excepția cîtorva documente disperate, arhiva Seminarului Veniamin, păstrată la Arhivele Statului din Iași, conține informații sistematice începînd din 1842. În acel an, profesor de istorie universală era Vasile Mălinescu⁴⁶. Odată cu reorganizarea Seminarului, el a fost însă îndepărtat.

Împreună cu alte obiecte, predarea istoriei a fost încredințată după cum am spus lui Ioan Maiorescu. Decizia de numire nu face precizări în privința conținutului acesteia. Pe baza altor informații, el poate fi stabilit însă cu destulă certitudine.

O situație din aprilie 1843 arată că în clasa a III-a se preda istoria universală, iar în clasa a IV-a „istoria universală și a patriei” într-un moment în care singurul profesor de istorie profană este tocmai Ioan Maiorescu⁴⁷. Conținutul acestor discipline poate fi parțial precizat din prevederile programelor examenelor

⁴³ *Ibidem*, f. 7 v.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 102 v (J. B. Schütz, *op. cit.*, I, p. 182).

⁴⁵ B.C.U.I., Ms. VI—68, f. 16 v.

⁴⁶ Gh. Adamescu, *op. cit.*, anexe, p. 140.

⁴⁷ Arh. St. Iași, Fond Seminarul Veniamin Costache, D. 11/1843—47, f. 13 v—14.

care, conform hotărârii Epitropiei, trebuiau să se țină între 15 și 19 martie 1843⁴⁸. În clasa a III-a, din istoria universală se prevedea „Introducerea și istoria staturilor de la început și până la războaiele greco-persienești sub Xerxe”, iar în clasa a IV-a „Introducerea și istoria staturilor de început până la al doilea triumvirat, sub Octavian, Antonie și Lepid”⁴⁹.

Atrage atenția că, în ambii ani, istoria universală se predă de la începuturi. Este probabil că noul profesor nu era mulțumit de modul cum se predase anterior istoria antică, ceea ce l-a determinat să o prezinte, într-o formă mai rezumată, și elevilor din clasa a IV-a. Asupra acestei perioade el avusese preocupări temeinice. Într-o scrisoare din 3 ianuarie 1842, din păcate distrusă parțial, el îl informa pe Bariț că „eu acum mă silesc [a] desluși tocmai istoria populelor celor vechi”, din fragmentele păstrate reieșind că ar putea mai tirziu să dea ceva deosebit⁵⁰. I. Maiorescu era, de altfel, un bun cunoscător al izvoarelor. Încă în 1834, când s-a angajat să continue *Istoria Romanilor* pentru „Biblioteca Românească”, el făcea precizarea că nu se va limita la o simplă traducere a lucrării lui Goldsmith, cum procedaseră predecesorii săi (cu excepția lui Damaschin Bojincă⁵¹), ci o va lucra după izvoare⁵². Sursele latine sînt utilizate și în alte scrieri ale sale, acestora adăugându-li-se alte izvoare vechi, ca și lucrări moderne. Pe baza lor, Ioan Maiorescu a putut să întocmească un temeinic curs de istorie antică.

Nu am putut depista originalul acestui curs. În schimb, dispunem de o copie a sa⁵³. Ea a fost efectuată de unul din elevii lui Ioan Maiorescu, Nicolae Vicol⁵⁴, aflat atunci în clasa a III-a. Acesta intrase la seminar în 1839, după cum rezultă dintr-o petiție din 1847 în care, împreună cu alți doi colegi, vorbește de „cursul scolastic, în cursul de 8 ani purtat cu multe nevoi și necazuri”⁵⁵. El apare menționat de mai multe ori printre „cliricii” seminarului. Cea mai interesantă informație este oferită de o piesă de teatru, inedită după cîte știm, al cărei autor este mitropolitul Meletie și care a fost reprezentată cu prilejul carnavalului la 17 februarie 1847⁵⁶. Piesa, un fel de cronică dramatizată fără prea mari virtuți artistice, are la bază fapte și personaje reale, întrebuintînd chiar documente autentice. La baza conflictului stă tocmai diferendul intervenit între trei „clirici regulari”, printre care N. Vicol, și rectorul Filaret Scriban, în legătură cu eliberarea „atestaturilor cuviincioase” celor trei pentru terminarea studiilor. Aflat în relații neamicale cu Filaret Scriban, mitropolitul folosește prilejul de a-l prezenta într-o lumină nefavorabilă și ia apărarea „cliricilor”. În legătură cu aceștia reținem faptul că la începutul anului 1847 ei nu aveau vîrsta pentru hirotonisire prevăzută de regulament⁵⁷, ceea ce înseamnă că în momentul copierii cursului lui Ioan Maiorescu, N. Vicol trebuia să fie încă un copil.

⁴⁸ *Ibidem*, D. 3/1842—43, f. 65. Ele s-au aminat însă pentru că domnitorul a dorit să asiste (*George Bariț și contemporanii săi*, p. 256).

⁴⁹ V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, II, p. 242—243, notă.

⁵⁰ *George Bariț și contemporanii săi*, p. 252.

⁵¹ V. Cristian, *op. cit.*, p. 55.

⁵² „Biblioteca românească”, IX (1834), p. 25.

⁵³ *Caet pentru istoria universală*, Biblioteca „V. A. Urechia” din Galați, II—60, 91 028. Ms. II—29/48. Pentru semnarea și înlesnirea consultării acestui manuscris aducem mulțumiri colegilor D. Ivănescu și P. Păltănea.

⁵⁴ Arh. St. Iași, Fond Seminarul Veniamin Costache, D. 11/1843—47, f. 14. De la acesta avem și o retorică predată de I. Maiorescu, ca și un curs de istoria patriei, predat probabil de Melchisedec.

⁵⁵ B.C.U.I., Ms. VI—68, f. 17 v. Nu am găsit cererea sa de înscriere. În schimb, este atestată înscrierea în 1839 a unui coleg de clasă și cosemnatar al petiției din 1847, Toma Săvescu (Arh. St. Iași, Fond Seminarul Veniamin Costache, D. 1/1837—1841, f. 38 v).

⁵⁶ B.C.U.I., Ms. VI—68, f. 16—28.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 18.

Manuscrisul rămas de la N. Vicol are 365 de pagini, format 17/21 cm. El cuprinde o introducere și expunerea istoriei universale de la începuturi până la al doilea triumvirat, conținând deci materia prevăzută pentru întreg anul la clasa a III-a; urma ca prezentarea istoriei ulterioare să se facă în clasa a IV-a.

Nu putem ști în ce măsură textul după care este realizat manuscrisul lui Vicol relua cursul ținut de Ioan Maiorescu la Colegiul de la Craiova. Probabil studiile pe care le menționa el la începutul lui 1842 nu duseseră la modificarea în întregime a acestuia. Oricum, cursul nu a fost destinat de la început învățămîntului de la Socola. Numeroase paragrafe sînt tăiate, mai ales acelea în care autorul se situează pe poziții care nu sînt întrutotul conforme cu ortodoxismul.

Nu ne propunem aici o analiză a acestui curs, care merită un studiu special. Cîteva considerații se impun totuși.

Prima parte a cursului cuprinde, în mod firesc, o „Introducere în istoria universală sau a totului”. Aceasta are paragrafe privind „definiția istoriei universale și particulare”, „izvoarele istoriei”, „științele trebuitoare istoriei”, „critica”, „împărțirea istoriei în general”, „împărțirea istoriei în parte”, la care se adaugă un paragraf, tăiat în cea mai mare parte, privind „Socoteala anilor de la facere pînă la Hristos”. Dispunerea problemelor în această introducere este asemănătoare cu aceea din manualul folosit înainte de 1819. Unele idei sînt, de asemenea, apropiate⁵⁸. Introducerea sa este însă mult mai elevată. I. Maiorescu cunoaște filozofia clasică germană, emițînd idei apropiate de cele ale lui Herder sau Hegel, este la curent cu dezvoltarea ulterioară a concepției și metodei istorice. O deosebire intervine și în privința periodizării. Ioan Maiorescu preia împărțirea tripartită, dar îi aduce două corective, dictate probabil și de considerente religioase. Pentru el, sfîrșitul antichității este marcat de două elemente: „lătrirea legii creștinești și căderea imperiei romane de apus”. În ceea ce privește „veacul de mijloc”, el acceptă denumirea, dar îl socotește „ca pe o parte a lumii nouă”, de care este legat prin faptul că acum s-au format noile popoare, creștinismul a fost îmbrățișat de popoarele barbare, s-au făcut importante descoperiri, iar statele europene „s-au desvîlit din simburile aruncat în veacul de mijloc”⁵⁹. În practica predării, el a trebuit să țină seama totuși mai strict de periodizarea creștină, dovadă că și cursul său mergea în prima parte pînă la Augustus.

Expunerea istorică este făcută diferențiat în funcție de perioadă și popor. Ea începe cu istoria biblică, tratată însă pe scurt; (elevii făceau în anul I istoria biblică și în anul al II-lea istoria bisericească⁶⁰) și într-o manieră destul de laică. De altfel, I. Maiorescu insistă asupra faptului că primele perioade ale istoriei sînt greu de cunoscut. În consecință expunerea este mai sumară, ea devenind mai densă odată cu antichitatea clasică. Profesorul este interesat nu numai de istoria politică, ci și de evoluția legislației (exprimîndu-și preferința pentru republică), a instituțiilor, moravurilor, organizării sociale. Expunerea sa are capitole referitoare la spații mai largi, printre altele la Africa. Face apel, de asemenea, la teorii mai noi, cum este aceea indoeuropeană.

Interesul major al profesorului se îndreaptă însă asupra lumii romane. Istoria acesteia, prima despre care scrisese, îi apare firesc „cea mai însemnată în toată istoria veche”, pentru că, spune el, reluînd o idee a lui Titus Livius (autor pe care-l prețuiește în mod deosebit, dovadă că și-a botezat fiul cu numele său) „dintr-un cuprins mic [...] lătrîndu-să Roma peste tot pămîntul cunoscut, urmează că învățînd cineva istoria Romii învață totodată istoria universală”⁶¹. Se adaugă importanța romanilor pentru civilizația ulterioară a Europei, faptul că ei rămîn

⁵⁸ Nu este exclus ca I. Maiorescu să fi cunoscut chiar lucrarea lui Schütz. Oricum, el citează pe Eichhorn, unul din izvoarele acestuia, într-un studiu anterior cursului de la Socola (*Despre vechimea românilor în Ardeal*, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, IV (1842), p. 177).

⁵⁹ *Caet pentru istoria universală*, f. 7 v—8.

⁶⁰ Arh. St. Iași, Fond Seminarul Veniamin Costache, D. 11/1843—47, f. 13 v.

⁶¹ *Caet pentru istoria universală*, f. 113.

„pentru totdeauna modelul măiestriei politice și piatra de discursare a celor mai multe încurcături și schimbări”⁶². În sfârșit, spune I. Maiorescu reflectînd o idee devenită curentă, „nouă românilor ne este această istorie trebuitoare mai mult decît altor popoare, pentru că de la nimenea nu vom putea lua exempluri și model ca de la acia de care sîntem legați cu singele, cu limba și cu numele”⁶³. Profesorul nu-și propune deci să facă o prezentare impersonală a istoriei universale, ci o privește de pe pozițiile comunității sale naționale.

De numele lui Ioan Maiorescu este legat, de altfel, și primul curs de istorie românească făcut la Iași. La B.A.R.S.R. se păstrează un manuscris *Istoria Moldovii*⁶⁴, care îi aparține în mod cert, după cum rezultă atît din compararea grafiei cu aceea a scrisorilor sale din perioada respectivă către Bariț, cît și dintr-o însemnare existentă în text. Vorbînd despre achiziționarea manuscrisului lui Șincai, ajuns la Gherman Vida, el arată că acesta l-a cumpărat fiind ajutat de „un iubitoriu al istoriei nației”, după care urma, în paranteză, numele Ioan Maior, șters apoi și înlocuit cu precizarea „/eu/”⁶⁵. Manuscrisul este neîndoielnic un manual; așa cum recomandă regulamentul școlar pentru caietele elevilor, el este scris doar pe o jumătate de coală, cealaltă rămînînd disponibilă pentru însemnări ulterioare⁶⁶. Am văzut, de altfel, că pentru anul al IV-lea era prevăzută „istoria universală și a patriei”. Faptul că manuscrisul nu are denumirea oficială ci pe aceea de *Istoria Moldovii* ar putea sugera că Ioan Maiorescu a predat la Craiova un curs similar pentru Țara Românească, pe care voia să-l deosebească de cel predat la Iași. Presupunerea ni se pare motivată de faptul că Aron Florian, profesorul de la Sf. Sava, publica în 1839 un *Manual de istoria Prințatului Țării Românești* deși programa de învățămînt prevedea doar istoria universală, cu posibilitatea dezvoltării mai ample a capitolelor de istorie românească; or, organizarea colegiilor din București și Craiova era asemănătoare.

Cînd anume va fi fost introdusă „istoria patriei” ca disciplină de învățămînt la Seminarul de la Socola nu poate fi stabilit în mod cert, datorită amintitei penurii a informațiilor înainte de 1842. Se poate totuși crede că evenimentul s-a produs tocmai în acest an, în legătură cu reorganizarea școlii. Pînă atunci, în planurile de învățămînt ale școlilor din Principate figura numai istoria universală (O excepție o constituie școala de la Golești, unde a fost profesor Aron Florian, dar aceasta era particulară⁶⁷). Pentru acea perioadă, istoria națională ar fi ridicat prea multe probleme de ordin politic. Este semnificativ faptul că regulamentul școlar muntean preciza că „istoria se va scrie pentru Țara Românească deosebit” și că ea „se va da mai întîi în cercetarea Eforiei”⁶⁸. Aceași prudență a determinat ca istoria națională să se introducă ca disciplină de sine stătătoare în învățămînt sub forma „istoriei patriei”, formulă mai rezervată și care o îngrădea oficial în limitele unei singure țări românești. Este revelator că în momentul în care Mihail Kogălniceanu cerea să fie însărcinat cu „cursul istoriei naționale”, Epitropia îi răspundea că primește cu plăcere cererea sa de a preda „istoria patriei”⁶⁹.

Este posibil ca „istoria patriei” să fi fost adăugată istoriei universale în învățămîntul din Seminar chiar ca urmare a cererii lui Maiorescu (în actul de

⁶² *Ibidem*, f. 113—113 v.

⁶³ *Ibidem*, f. 113 v.

⁶⁴ B.A.R.S.R., Ms. rom. 5786, 61 f. in-folio.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 5. Pe margine era făcută însemnarea „eu sar aice”.

⁶⁶ Tot așa sînt scrise și cursurile de istoria patriei pe care le-a predat aici Melchisedec.

⁶⁷ V. Cristian, *Activitatea istoriografică a lui Aaron Florian, Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, s. III, a. Istorie, XVI (1970), fasc. 1, p. 43—44.

⁶⁸ V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, IV, p. 280.

⁶⁹ V. Cristian, *Cursul de istorie națională al lui Mihail Kogălniceanu. Date noi și precizări, Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”*, IX (1972), p. 268.

numire al căruia figura, am văzut, doar istoria, fără o precizare suplimentară)^{69b1a}. Introducerea ei a găsit probabil un sprijin și la noul rector, Filaret Scriban (fost Vasile Popescu, nume sub care urmasse Academia Mihăileană). Acesta urmașe teologia la Kiev și fusese călduros recomandat lui Mihail Sturza, la 16 august 1842, de Alexandru Sturza (devenit în 1843 episcop al Seminarului), care avea și el preocupări istorice și care considera că „studiul teologiei ar trebui să fie inseparabil de acela al istoriei ecclesiastice și naționale”⁷⁰. Această legătură era pregnant subliniată și de Filaret Scriban, la scurtă vreme după numirea sa. Propunând înființarea pe lângă seminar a unui curs pentru candidații la hirotonisire, el cerea ca în cadrul acestuia să se facă și „o foarte în scurt istorie a Bibliei și a Nației noastre, căci religia fără naționalism ușor poate să treacă în fanatism și un păstor ce nu cunoaște boalele turmei nu este păstoriu”⁷¹. De altfel, după plecarea lui I. Maiorescu, el își va propune să predea istoria patriei în Seminar, avându-l ca „suplent” pe Melchisedec⁷², care va deveni curînd titularul disciplinei⁷³, pe care o va preda într-un pronunțat spirit teologic.

Spre deosebire de acesta, cursul lui Ioan Maiorescu este alcătuit într-o manieră cit se poate da laică. Din acest motiv, nedispunînd atunci de nici o informație certă privind prezența „istoriei patriei” între obiectele de învățămînt de la Socola, l-am considerat în urmă cu cîțiva ani ca fiind pregătit în vederea predării lui la Academia Mihăileană⁷⁴.

Expunerea evenimentelor merge doar pînă la bătălia de la Războieni. Semestrul al II-lea, în care se putea preda cursul, a fost foarte scurt⁷⁵, mai puțin de două luni și jumătate. Chiar astfel însă, Ioan Maiorescu a realizat un manual de o valoare deosebită, care ar merita publicat în întregime.

De un mare interes este, în primul rînd, ampla introducere. Referindu-se mai întîi la „ideea, folosul și trebuința istoriei patriei”, Maiorescu stabilește o legătură organică între cunoașterea istoriei și evoluția unui popor. Este o idee care se impusese în istoriografia romantică a vremii și pe care o întîlnim și la marii noștri istorici din perioada pașoptistă. „În alt chip nu este cu putință a se păși înainte treptat — spune I. Maiorescu —, „ori ce măsuri de îmbunătățiri, dacă nu să va lua potrivit cu starea întru care ne aflăm și pe care am moștenit-o de la strămoșii noștri, vor fi cu totul zadarnice”⁷⁶. Trei sînt legăturile care îi apar ca fiind esențiale pentru păstrarea unui neam: cu pămîntul strămoșesc, cu credința, cu cei de același sînge, pe care singură istoria le poate dezvălui cu adevărat. Preluînd o idee care fusese formulată de Aron Florian și care va fi dezvoltată apoi de M. Kogălniceanu, el considera chiar că pentru „ca să putem viețui de aici înainte ca nație nu vom putea cu puterile acelea dacă nu vom putea cunoaște istoria patriei”⁷⁷. Concluzia este cit se poate de

^{69b1a} În cererea de demisie de la Seminar, Ioan Maiorescu (profesorul de istorii — subl. ns.) arată limpede că Epitropia a binevoit „în anul trecut a mă numi profesorul Academiei în Seminarina Veniamin de istoria universală, de istoria patriei și de retorică” (Arh. St. București, M.C.I.P. Moldova, D. 326/1836, f. 71. O copie a acestui interesant document ne-a fost comunicată de colega Elena Lungu, căreia îi aducem mulțumirile noastre).

⁷⁰ Hurmuzachi, supl. I, vol. IV, București, 1891, p. 241.

⁷¹ Arh. St. Iași, Fond Seminarul Veniamin Costache, D. 3/1842—43, f. 27. Documentul, nedatat, este oricum din ultima parte a anului 1842.

⁷² *Ibidem*, D. 10/1843—46, f. 17 v.

⁷³ *Ibidem*, f. 71.

⁷⁴ V. Cristian, *Cursul de istorie națională al lui Mihail Kogălniceanu*, p. 265—266.

⁷⁵ Cum se plînge Maiorescu lui Bariț, la 29 aprilie 1843, cînd cursurile reîncepuseră de o săptămîină (*George Bariț și contemporanii săi*, p. 256).

⁷⁶ B.A.R.S.R., Ms. rom. 5 786, f. 1.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 1 v.

frapantă: „Este dar istoria patriei cartea vieții pentru veacurile trecute și mai cu seamă pentru de față și pentru viitoriu”⁷⁸.

O atenție deosebită o acordă I. Maiorescu pentru „izvoarele istoriei patriei”, capitolul constituind prima prezentare mai largă a istoriografiei noastre. El prezintă pe larg opera cărturarilor medievali, mai ales scrierile lui Gr. Ureche (oprindu-se îndelung asupra problemei interpolărilor) și I. Neculce, fără a omite pe Costinești și pe D. Cantemir. El se referă însă la întreaga istoriografie română, prezentând opera corifeilor Școlii ardelenne și pe aceea a contemporanilor (Aron Florian, Mihail Kogălniceanu, Gh. Asachi). O prețuire deosebită o acordă „Arhivei românești”, ca o importantă pregătire pentru a se putea „da la lumină o istorie critică a patriei”. Aceasta trebuie să fie o adevărată istorie națională: „de la această carte nu dorim altă decît ca ea să nu să ocupeze numai de istoria Moldovei, ci cu istoria întregii nații românești”⁷⁹. Argumentul invocat este ordin metodologic, dar el pornește de la unitatea organică a neamului românesc. De altfel, și în cursul său, I. Maiorescu realizează în bună parte o prezentare unitară a istoriei românești. Aceasta se înțelege de la sine pentru perioada anterioară formării statelor feudale; și în continuare însă, deși programa îl obligă să se limiteze la Moldova, el privește acțiunea acesteia din punct de vedere general românesc.

Cursul lui I. Maiorescu este bine documentat, făcînd apel la numeroase surse interne și externe. El preia realizările cele mai noi ale istoriografiei noastre, dar venea și cu încercări de rezolvare originală a unor probleme, fapt mai puțin uzitat în asemenea materiale. Printre altele, I. Maiorescu nu accepta ideea că dacii (pe care-i considera de origine celtică) ar fi fost stîrpiți în întregime, așa cum susținuseră istoricii școlii ardelenne; el considera că în Dacia romană au rămas doar puțini, dar că mulți daci s-au retras în nordul acesteia, de unde au revenit cu incursiuni. De asemenea, nu urmărește să dea elevilor numai certitudini, așa cum procedau (și procedează) majoritatea profesorilor de istorie; acolo unde acestea nu sînt posibile el îi avertizează asupra dificultăților, prezintă ipoteze, le discută. Din mai multe puncte de vedere deci, cursul său reprezintă un moment deosebit al învățămîntului nostru istoric.

Prezența lui Ioan Maiorescu ca profesor de istorie la Seminarul de la Socola este marcată astfel de importante realizări. Ea nu a putut fi însă decît scurtă. Caracterul ferm al cărturarului, concepțiile și atitudinile sale l-au dus la un puternic conflict cu conducerea Seminarului, accentuat în momentul în care acesta a fost scos din nou de sub Epitropia învățăturilor publice, îndrumarea sa fiind încredințată lui Alexandru Sturza. În cele din urmă, Maiorescu s-a decis să părăsească Seminarul. Hotărîrea sa răspundea neîndoienic și dorinței rectorului Filaret Scriban. Că este așa o dovedește o relateare existentă într-un manuscris al lui Melchisedec referitoare la această perioadă. Autorul ei condamnă procesul de laicizare a seminarului pînă în momentul numirii lui Filaret Scriban ca profesor de teologie, „care abia să zărea printre agronomie, mehanică, algebră, inginerie, medicină și alte științe lumești neziditoare pentru inimă și fără vreo lecție de filozofie sau cunoștința vreunei limbi, ca măcar în urmă să se poată tinerii dezmetici prin cetirea vre unor cărți mîntuitoare”⁸⁰. Firește, istoria și retorica (predate de I. Maiorescu) nu puteau intra în obiectele înscrinate; în cazul lui atacul este purtat însă asupra persoanei. Dintre cei trei profesori noi aduși de Asachi

⁷⁸ *Ibidem*, f. 2.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 5.

⁸⁰ B.C.U.I., Ms. VI—68, f. 30 v. „De care limba noastră pînă acum este prea lipsită (cu toate că are atîția traducători de romanțuri, de teatruri și poezii”!).

în 1842, cel mai criticat este tocmai el ca fiind „un om foarte slobod și cu idei necuviincioase pentru un profesor de seminarie” — adăugându-se apoi, pentru a face atacul și mai puternic — „dar și pentru oricare mădular al unei societăți temeinice pentru care și fusese depărtat din postul de profesor ce-l ocupase în Valahia”. Rațiunile acestei adversități față de prezența la Socola a lui Ioan Maiorescu rezultă dintr-un alt fragment al aceleiași rețetări. „Prelecțiile într-o școală bisericească era cu totul lumești, ba încă și spre defăimarea bisericii; purtarea morală carea zidește pe om mai mult decât ori ce filosofie, cu totul lipsea: Bisărica începuse a fi o priveslște deșartă [...] și așa ucenicii plini de idei necreștinești și adiminiți de pildele învățătorilor” și de „puhoiul țivilizației stricate [...] agiunseseră aproape de prăpastiile antihristianismului”⁸¹. Aprecieria este făcută în maniera unui pamflet, pe toate exagerările pe care le presupune acesta⁸¹ bis. Caracterul laic al lecțiilor de istorie ale lui Ioan Maiorescu rămâne totuși evident.

Cu excepția unor asemenea atitudini, a căror explicație este simplă, activitatea lui Ioan Maiorescu la Seminarul de la Socola a găsit o înaltă apreciere. Cea mai importantă expresie a ei a fost strădania Epitropiei, sprijinită de unii boieri culți, de a-l determina pe Maiorescu să rămână profesor la Academia Mihăileană, în condiții foarte avantajoase⁸². El urma să ia locul lui Gh. Săulescu, ieșit la pensie. Numirea s-a făcut în iunie⁸³. Rațiunile ei reieșeau, pentru Epitropie, „din atestatele ce dumneata ai înfățișat, prin care te mărturisesc că ai săvârșit cu laudă cursul învățăturilor în vestita universitate a Ungariei, pentru care ai și dat îndestul dovezi în vreme cît D<umnea>ta ai fost profesor la Seminarul Veniamină”⁸⁴. Atrage atenția faptul că Maiorescu nu era numit pentru istoria universală „rațională” sau „pragmatică”, așa cum apărea ea la Săulescu, ci pentru „istoria universală și a patriei” (formularea este identică cu cea de la

⁸¹ *Ibidem*, f. 30—30 v. Unele fragmente au fost publicate de Gh. Adamescu, *op. cit.*, anexe, p. 25.

^{81 bis} Cererea de demisie a lui Maiorescu este, în schimb, foarte ponderată, invocînd drept cauză a plecării de la Seminar doar „împregiurări care se țin curat de mine și de familia mea, împregiurări pe care nu le pot învinge” și arătîndu-și recunoaștința față de Epitropie care „însemnîndu-mi postul în ramul învățăturilor publice mi-au dat privilegiu de a pute fi folositor nației mele — care-mi este singura dorință a inimei; păstra-voi dragostea către Academia căreia i-am fost cetățean în acest an școlastic” (Arh. St. București, M.C.I.P. Moldova, D. 326/1836, f. 71).

⁸² O descriere a acestor condiții într-o scrisoare a lui I. Maiorescu către G. Bariț (*G. Bariț și contemporanii săi*, p. 263—264). Salariul său era fixat la 10.000 de lei, mai mult decât dublul aceluia de la Socola. Pentru comparație amintim că I. Ghica primise în 1842 un salariu anual de 7 875 de lei (*Analele parlamentare*, tom XII, partea a II-a, București, 1902, p. 183), mult mai mare decât al altor profesori.

⁸³ Copia „actului indică numai luna, lăsînd liber locul pentru dată, probabil în legătură cu ezităările lui Maiorescu. Încă la 7 iunie, Asachi îl asigurase de un post cu salar de 8 000 de lei pe an, avînd catedra de istoria universală critică și a patriei la Facultatea filosofică, la care se adăuga retorica la gimnaziu (*G. Bariț și contemporanii săi*, p. 262). Probabil este vorba de sfîrșitul lunii. Maiorescu îi vorbește lui Bariț de numirea sa în scrisoarea amintită în nota precedentă, datată 12 iunie, dar luna este sigur iulie, ținînd seama de precizările din textul scrisorii. Oricum, cererea de demisie de la Seminar datează din 17 iunie și a fost primită pe 21 iunie (Arh. St. București, M.C.I.P. Moldova, D. 326/1836, f. 71).

⁸⁴ Arh. St. București, M.C.I.P. Moldova, D. 209/1843, f. 9.

Seminarul Veniamin), care trebuie să fie predată în „clasele filozofiei”⁸⁵. Este pentru prima dată când întâlnim această denumire între obiectele predate la Academia Mihăileană.

Maiorescu nu a mai rămas însă decât puțină vreme la Iași, neajungând să predea la Academia Mihăileană⁸⁶. Numele său este însă legat, ca membru al consiliului academic de reorganizarea învățământului moldovean, întreprinsă în vara anului 1843. El însuși îi scria lui Bariț în legătură cu aceasta că „facem un lucru carele va fi aprobat de toți românii cei buni”⁸⁷. Ca urmare a acestei reorganizări, istoria patriei devine obiect de studiu în școlile de toate gradele din Moldova, începând din anul școlar 1843—1844⁸⁸. Avem, de asemenea, toate motivele să credem că oficializarea „istoriei patriei” la clasele de filosofie prin temporara numire a lui I. Maiorescu a stimulat pe M. Kogălniceanu să reia cererea de a preda istoria națională și a contribuit la acceptarea cererii acestuia de către Epitropie⁸⁹.

Consacrându-se în esență activității profesionale, I. Maiorescu a avut totuși răgazul să se preocupe și de alte probleme legate de istoriografie. Astfel, a sprijinit difuziunea *Istoriei* lui Petru Maior, reeditată de Iordache Mălinescu, în Transilvania și Țara Românească⁹⁰. De asemenea, voia să contribuie la editarea *Hronicii* lui Șincai, planificată de Gherman Vida, prin alcătuirea, la cererea acestuia, a unei biografii a cărturarului⁹¹, pe care însă, și datorită plecării, nu a mai izbutit să o realizeze.

Chiar dacă am avea în vedere doar preocupările istoriografice ale lui Ioan Maiorescu, scurta sa sedere la Iași este astfel extrem de densă. Ea s-a reflectat în câteva materiale didactice de valoare, cu o importantă contribuție la pregătirea elevilor. Numărul acestora era mic la Seminarul de la Socola (ca și la Academia Mihăileană), în anul al III-lea erau 11 „clirici”, în anul al IV-lea 14. Unii din ei au avut însă apoi un anumit rol în viața culturală. Menționăm, printre altele, că Melchisedec, ostil altminteri lui Maiorescu, s-a inspirat în mod vădit în lecțiile sale din cursul profesorului transilvănean⁹². Importantă este, de asemenea, rapida sa trecere pe la Academia Mihăileană. Interesant este că mai târziu, în 1856, i s-a propus Catedra de istorie și filosofie la recent înființata Facultate de filosofie⁹³, nouă dovadă a prețuirii de care s-a bucurat el în capitala Moldovei. Activitatea lui Ioan Maiorescu la Iași ca profesor de istorie la Iași este astfel dintre acelea care lasă importante urme, pe care nu le-am putut reconstitui aici decât parțial.

⁸⁵ *Ibidem*. Din scrisoarea citată mai sus rezultă că este vorba de două obiecte separate, la care se adaugă literatura elină și latină.

⁸⁶ Nu cunoaștem data precisă a plecării lui Maiorescu; ea trebuie plasată pe la începutul lui august. Ultima sa scrisoare din Iași datează din 15 iulie 1843, dar plecarea nu putea avea loc imediat, întrucât soția era bolnavă, iar fiul său abia se însămănătoșise (*George Bariț și contemporanii săi*, p. 266). La 17 august el scrie lui Bariț din București, unde se afla de mai multe zile (*Ibidem*, p. 267).

⁸⁷ *Ibidem*, p. 264.

⁸⁸ V. Cristian, *Cursul de istorie națională al lui Mihail Kogălniceanu*, p. 266—267.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 267.

⁹⁰ *George Bariț și contemporanii săi*, p. 268.

⁹¹ *Ibidem*, p. 266.

⁹² Melchisedec audiase și cursul de istorie universală a lui Maiorescu. Inventariind în 1855 „lecțiile pe care am învățat în seminarie”, el începea cu „Istoria universală până la căderea Imperiei Romanilor, de Maiorescu, 1842” (Gh. Adamescu, *op. cit.*, p. 73, n. 1).

⁹³ N. Bănescu și V. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 77.

I. MAIORESCU PROFESSEUR D'HISTOIRE À IASSY

R é s u m e

Le séjour de Ion Maiorescu à Iassy a été de courte durée, mais ces résultats furent très importants. Le professeur transylvain a enseigné l'histoire et la rhétorique au Séminaire de Socola, puis a été chargé avec le chaire d'histoire et de littérature ancienne à la Faculté de philosophie. Il a contribué aussi à la réorganisation de l'enseignement en Moldavie.

L'auteur de cet article décrit les résultats de l'activité de Ion Maiorescu en se fondant surtout sur des données inédites. On a retrouvé récemment le manuscrit d'une partie du cours de Ion Maiorescu au Séminaire de Socola. Le manuscrit contient un exposé de l'histoire ancienne jusqu'au règne d'Auguste. Cette période de l'histoire est fort bien présentée et certainement beaucoup mieux que par les prédécesseurs de Ion Maiorescu. On a retrouvé aussi le manuscrit du cours d'histoire des Roumanins. Ces deux manuscrits mettent en évidence que Ion Maiorescu avait de vastes connaissances et qu'il était doté de remarquables qualités didactiques. L'auteur souligne la conception laïque de Ion Maiorescu quoiqu'il ait été professeur à une école de théologie.

Durant son séjour à Iassy, Ion Maiorescu a remarquablement contribué au progrès de l'enseignement de l'histoire, à une époque où l'histoire a été considérée comme le premier livre d'une nation.